В. О. Черноморець

Пісочинський Свято-Василівський храм

Харків - 2007

В. О. Черноморець

Серія «Історія Пісочина»

Пісочинський Свято-Василівський храм

Відділу «Україніка» бібліотеки ім. В.Г. Короленка та його співробітникам з вдячністю автор 30.07.2007

Курсор
Харків - 2007

ББК 63.3 (4УКР - 4ХАР) - 7
УДК 903.7 (477.54)
Ч49

*Ця книга вийшла завдяки підтримці професора,
доктора економічних наук Яременка Олега Леонідовича*

Ч49 Черноморець В. О.
Пісочинський Свято-Василівський храм. – Х.: Курсор, 2007. – 55 с., 36 іл.
ISBN 978-966-8944-38-3

Харківський краєзнавець В. О. Черноморець тривалий час веде пошук матеріалу, що відноситься до історії с. Пісочин та його хуторів. Ця книга є продовженням публікацій серії «Історія Пісочина». На її сторінках автор веде розповідь про основні етапи будівництва та розвитку Пісочинського храму. У хронологічній послідовності ведеться опис подій, що пов`язані з місцевими церковнослужителями та, частково, їх причетом.
Дослідження охоплює події з 1670 року і до сучасності.
Дана книга є першоджерелом і написана на підставі архівних документів, що зберігаються у сховищах ДАХО, АХСУ, приватних зібраннях, та з розповідей місцевих старожителів.

ISBN 978-966-8944-38-3

ББК 63.3 (4УКР - 4ХАР) - 7
УДК 903.7 (477.54)

Замість передмови

Останнім часом історичне краєзнавство Слобожанщини збагатилось великою кількістю оригінальних праць на раніше замовчувані або на той час мало актуальні теми. Серед них перш за все слід назвати роботи, присвячені духовному життю слобожан. Однією з таких робіт і є ця книга. На основі доступних автору джерел відроджена історія одного з найцікавіших храмів нашого краю – Свято-Василівського. Простежуючи його історію, автор розповідає про життя та діяльність служителів церкви, її прикраси та реліквії. Звісно, не всі сторони теми, що цікавлять автора, висвітлено однаково й достатньо поглиблено, але автор і не мав це за мету. Робота має популярний характер і розрахована на істориків, краєзнавців, мешканців Пісочина та всіх, кого цікавить історія.

Корисними вважаю ілюстрації, які автор подає у цій книзі.

Загалом книга В. О. Черноморця з серії «Історія Пісочина» «Пісочинський Свято-Василівський храм» може бути схвалена і рекомендована до друку.

Кандидат історичних наук, професор кафедри історіографії, джерелознавства й археології Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, заслужений працівник культури України С. М. Куделко

Під курганом сіли відпочити.
Є і річка, й золоті піски,
Та й лишились слободою жити
Мандрівні, веселі козаки.
Змурували білі стіни храму,
Господу несли земний уклін.
До сих пір лунає над вітрами
Урочистий пісочинський дзвін.
Поспішають дні чи йдуть поволі,
Тут завжди живе козацький дух.
Привітали дзвони давню волю
І людей звільнили від наруг.
І сьогодні на веселім святі
Вам не передбачено спочин.
Дзвони на своїй почесній варті
Стережуть привітний Пісочин.

Кость Маковійський

Частина I

На Слобожанщині з давніх часів, коли перші козаки зводили Харківську фортецю, на відстані дев'яти верст від неї з'явилася слобода Пісочин. Коли саме з'явилися на її землях пасіки та хутори – історія замовчує. Перші відомості про неї надходять лише з 1670 року. Слобода була невеличкою: лише кілька десятків дворів причаїлися обабіч мальовничої річечки Пісочної, що спокійно несла свої тихі води, обрамовані жовтим піщаником, з непрохідного різнолистого гаю. І дикого звіра у лісі, і риби удосталь водилося в цім благодатнім краї. Як писалось у давніх книгах, «конем неможливо було проїхати цим лісом». Мабуть, тому за весь час існування Слободи немає жодної згадки про татарські напади чи пограбування, адже не було того простору, що потрібен татаринові для швидкого маневру.

Потроху зростала, розширювалась, по мірі плину часу, слобода. Ось тоді й звели козаки (близько 1670 року) осторонь шляху, що вів подорожніх з Харкова до Полтави, сільську не досить ошатну дерев'яну церкву. Назвали її на честь святого праведника архієпископа Кесарійського Василя Великого[1].

Про зовнішній вигляд Пісочинської церкви даних немає. Проте звертаючись до праці П. Фоміна «Церковные древности Харьковского края», ми можемо припустити, що зовні перші слобожанські церкви того часу майже нічим не відрізнялись, в архітектурному розумінні, від храмів правобережного Задніпров`я. Та все ж змішавшись з культурою північного сусіда, згодом вималювався свій неповторний тип церковного будівництва. Свого часу сирійський мандрівник архідиякон Павло Алеппський писав:

Пісочинська Василівська церква до 1828 року (варіант). Рис. Н. Берестюк

> ...Их изящное трехкупольное и пятикупольное многоглавие, стройность, грациозное устремление к небу, живую иконопись с западно-европейским влиянием, роскошные иконы с поразительной резьбой и блестящей позолотой, красивыя звонницы и крытые навесы вокруг храмов с решетками и точенными столбами.

Тож від нього ми дізнаємося про вигляд великих, можливо соборних, церков. Але лісова церква мала зовсім інший вигляд. Це була нашвидкуруч сколочена невеличка хатина, яка чимось нагадувала Божий дім, де не могли вміститись усі стражденні, і дехто був змушений слухати богослужіння стоячи на ґанку або ж у дворі під віковим деревом. Та й церковне начиння, мабуть, було зовсім бідне: кілька самописних ікон, лампадка, дзвін та ще деякі необхідні речі.

Ні плану, ні межової книги церква не мала. Тому лише 1777 року зі щойно створеної межової книги, що зберігалася

у Курязькому чоловічому монастирі, стало відомо про кількість землі, якою опікувалися пісочинські церковнослужителі. Цими землями вони користувалися здавна і безмірно. Харківський губернський землемір капітан Марко Голостенов вперше зробив їх обмір, встановив межі. Перший наділ церковної землі знаходився у Кубраховім урочищі (житловий масив Мінутка) і нараховував вісімнадцять десятин вісімсот двадцять шість квадратних сажнів (20,52 га). Другий наділ знаходився північніше від села, на правому березі р. Уди, в урочищі, що називалося Кручею (зараз це частково землі житлового масиву Мобіль, і західніше, до золочівської залізниці). Цей наділ складав чотирнадцять десятин сто шістдесят вісім квадратних сажнів (15,44 га).

На запитання, скільки часу проіснувала дерев'яна Пісочинська церква, остаточної відповіді немає. Та враховуючи дату першого знайденого документу, її вік становив близько ста п'ятдесяти років. Піклуючись про безпеку парафіян, 16 лютого 1820 року місцевий священик Семіон Теленговський писав у своїй доповіді єпископу Слобідсько-Українському Павлу:

> Означенная приходская наша деревянная церковь от давности старения ся в стенах и всем корпусе приходит в обветшалость, почему с общего нашего согласия располагаем наместо оной строить новую каменным зданием...

Окрім того, він просив дозволу єпископа використати одну тисячу рублів із церковної казни для найму будівельників та купівлі потрібного матеріалу.

Ще до подачі прошення в єпархію серед села на чудовім піщанім березі річки було збудовано невеликий цегельний завод, на якому за літній період селяни виготовили 60 тис. цеглин. Помічниками священика Теленговського та церковного старости Прокопа Пирога у цій справі були місцеві жителі: військові обивателі Олександр Шевченко, Іван Яременко, Онуфрій, Семен і Петро Павленки, Назар і Семен Яременки, Микита і Семен Кононенки, Андрій і Гордій Коляди, Пав-

ло Шевченко, Федір та Іван Варибруси, Яків і Роман Кушнаренки, Данило Череватенко, Марія і Григорій Хоменки, Семен Міщенко, Ілля Щербань, Абрам Шутка, Антон Голорушенко, Тихон Кушнаренко, Василь Єременко, Дмитро Шевченко, відписні від слобідських монастирів селяни Яким, Павло і Наум Мотори, Дем'ян та Микола Передерії, Федір і Павло Заіки та місцевий писар військовий обиватель Микита Яременко.

Отже, з дозволу єпископа у 1823 році почалося будівництво нової церкви. Кам'яний храм будувався разом із дзвіницею, у котрій по закінченні було встановлено чотири дзвони: перший дзвін важив 15 пудів 16 фунтів, другий – 6 пудів, третій – 2,5 пуди, четвертий – 1,5 пуду. Вінчав двоповерхову дзвіницю ангел, що тримає хрест у руці (на початку XX ст. хрест було змінено на сурму).

Поява нової церкви сприяла збільшенню парафії. До храму потяглися мешканці села і довколишніх хуторів. За документами 1844 року від с. Пісочин на 1828 рік було:

- військових – 16 чоловіків, 22 жінки;
- державних селян – 186 чоловіків, 330 жінок.

Від х. Гуки:
- економічних селян – 76 чоловіків, 72 жінки.

Від х. Надточії:
- державних селян – 62 чоловіки, 71 жінка.

Від х. Іванівський (поміщ. кол. рад. Петра Прокоповича):
- селян – 11 чоловіків, 15 жінок.

Від х. Оленівський (поміщ. майорші Олександри Данилівни):
- селян – 7 чоловіків, 12 жінок.

Від х. Лопатинський (поміщ. кол. асес. Олександри Пилипівни):
- селян – 2 чоловіки, 2 жінки.

Від х. Микитівський (поміщ. 7-го кл. Микити Дяченка):
- селян – 14 чоловіків, 11 жінок.

Від х. Череватий (поміщ. штабс-капітана Павла Іоніна):
- селян – 8 чоловіків, 9 жінок.

Загальна кількість парафіян складала 488 чоловіків і 549 жінок. Отже, за даними цього документу у Пісочинській церкві на 1828 рік нараховувалось 1 037 парафіян. Але інколи природа вносить свої корективи в життя суспільства, і вже в 1870 році через епідемію холери виникла гостра демографічна загроза – зникнення населення села. Про появу холери свідчить такий факт: «Появлению холеры в Харьковском уезде предшествует метеор, а прекращению оной – северное сияние». Взагалі на середину XIX ст. припало декілька значних епідемій холери, чуми та інших хвороб, що знищили велику кількість населення та худоби. Через це в 1864 році в Пісочині нараховувалось лише 393 чоловіки й 409 жінок. Але вже наприкінці 80-х років цього ж століття населення почало збільшуватись, і виникла необхідність розширення храму:

> Въ селе Песочине Васильевская церковь расширена устройством при ней двух боковых каменных приделов - северный во имя Иверской иконы Божьей Матери, а южный – в честь первоверховных апостолов Петра и Павла, а также расширена и западная часть церкви, которыя работы 1889 года, вчерне и отделаны...
> В Васильевской церкви харьковскими купцами Иваном Безчетвертным и Павлом Лемеховым и Павлом Рыжовым (пока вчерне) на собственные их средства, два придела. Кроме того, в течение же одного года не прекращались приношения в церковь в виде церковных свечей, деревянного масла, ладана и прочих...

Відкривати церкву довелося благочинному священику Олексію Грекову, бо молодий священик Павло Дахневський був переведений до іншої парафії, а 71-річний позаштатний священик Яків Федоровський вже не міг правити службу.

Завдяки чудовому збігу обставин на час відкриття церкви до купця Рижова приїхав святий праведний о. Іоанн Кронштадтський . Саме він правив молебень в оновленій святині.

З закінченням добудування храму матеріальний стан місцевого духовенства та причету не покращився, а навіть погіршився. Причиною був поганий врожай та малоземельність населення, через що церковники не отримували ані харчів, ані грошей, бо парафіяни змушені були витрачати кошти на придбання збіжжя.

До Великої жовтневої революції надійною опорою і гарантом покори населення була церква. Але з початком громадянської війни (1918 – 1920 рр.) на Слобожанських землях з приходом гайдамаків, петлюрівців посилився національний рух. Проголошення України самостійною державою спородило, рух автокефальної церкви, приводячи в занепад православне вірування. Фактично це була політична акція, яка мала за мету посилити владу галицьких націоналістів. Цим сепаратиським рухом захопилися і деякі місцеві церковники, вони навіть брали безпосередню участь у фізичному знищенні більшовиків. Це був початок гоніння та розпаду православної церкви в Україні.

По закінченні війни патріархом Московським і всієї Русі був обраний митрополит Тихон, тому цю церковну течію прозвали «тихонівською»[4]. З її рядів у 1922 році вийшло ще кілька напрямків під загальною назвою «обновленці»[5].

Отже, на 1924 рік у Пісочинській Василівській церкві одночасно співіснували християнська православна, тихонівська, обновленська та живоцерковна[6] релігійні спілки (звісно, службу правили у різні дні). Православна церква нараховувала 1 465 віруючих різної статі, а живоцерковна – близько 20 чоловік. Цю невеличку групу очолювали Григорій Кирилович Кушнаренко й Андрій Пилипович Кононенко (про інші спілки даних не знайдено).

З приходом більшовиків церковні приміщення і все майно згідно з описом було передано військово-революційному комітету.

Опись имущества Васильевской церкви с. Песочин Харьковского района и округа

1. Храм. Построен в 1828 году Песочинским обществом, каменный, длина – 12 саж., ширина – 9 саженей, окон – 15 штук.

2. Колокольня. Колоколов – 9 штук.

3. Притвор. Притвор совместно с храмом. Из кладовой притвора:
Шкаф священнический облаченный – 1, шкаф для книг – 1, столов – 1, хоругви – 3, крестов – 2, фонарей – 2, в шкафе священническом облачений – 11, подризников – 9, диаконских стихарей – 6, годных и поношенных – 5, одежда для престолов – 9, жертвенников – 3, покрывал для аналоев – 5.

4. Средняя часть храма. Иконостас – 1, икон разного размера – 71, киот с иконой – 1, клиров – 1, на клиросе шкафик в виде столика – 1, хоругвей металлических – 5, парчовых – 2, деревянный большой крест на голгофе, конторка для свечей – 1, подсвечников – 12, трехсвечников – 2, паникадил – 3, лампад – 8, венцов для венчания – 3 пары, печей железных – 2, чаш медных для воды – 3, лестница – 1, табуретов – 6, аналоев – 6, столов разной величины – 5, купелей для крещения – 2.

5. Алтарь. 1). Жертвенник – 3.
2). Черное место –

а) лампад – 1, медный подсвечник – 1, чаш – 2 – одна деревянная, а другая медная с приборами, воздухов – 10.

б) на чорном месте: окно – 1, икона – 1, лампада – 1.

в) три престола с облачениями, Евангелий – 8, крестов ручных медных – 3, антиминсов – 3, трехсвечников ручных настольных – 2, сосуд крещенческий с принадлежностями – 1, семисвечников – 2, подсвечников одинарных – 4, запрестольных крестов деревянных – 4, икон с подставками – 2, кадильниц медных – 2, гробница – 1, шкаф для Богослужебных книг – 1, библиотеч-

ный шкаф – 1, печка железная – 1, ковров шерстяных – 3, дорожек – 3, малых ковров – 2, красного сукна вместо ковров – 3, Богослужебных книг – 35, антидорных блюд медных – 4.

6. Хоры – не имеется.

7. Сторожка. Одна деревянная 8х8, окон – 3, икон – 1, лампад – 1, часы – 1, скамеек – 2, находится в ограде – ветхая.

8. Ограда. Ограда кирпичная, в ней сторожка деревянная и бывшая церковная школа, лиственных деревьев – 12, земли – 24 квадратных саженей.

1924 года апреля 10 дня

Отже, виходячи з того, що все церковне майно передали до ВРК, групи віруючих були змушені щорічно укладати угоди з владою (кожна окремо) на тимчасове користування. Ось один з таких договорів.

Договор №113

Жители села, принадлежащие по своему вероисповеданию к православной церкви, 5 февраля 1925 года заключили сей договор с Харьковским исполкомом Рабочих, Крестьянских и Красноармейских депутатов о принятии в бесплатное собственное использование здания церкви на следующих условиях и по описи:

1). Обязуюсь беречь имущество и использовать только по назначению.

2). Не использовать для целей, не соответствующих договору.

Не допускать:
а) политических собраний, враждебных Советской власти;
б) не распространять и не хранить враждебной литературы;
в) не хранить ценных вещей, не внесенных в акт;

г) не произносить враждебных проповедей и речей;
д) не давать набатных тревог для созыва в целях, возбуждающих против власти;
е) беспорядков, ведущих к нарушению общественного спокоя;
ж) не хранить частную собственность.

3). Самостоятельно оплачивать все текущие расходы.

4). Все покупки вписывать в ведомость описи.

5). Предоставлять для проверки все документы.

6). Договор можно расторгнуть:
а) в случае продажи или порчи;
б) или не использование каких-либо обязанностей.

Йшла друга половина 20-х років. Починалась індустріалізація країни. Промисловість страждала від нестатку кольорового металу (міді, бронзи). Зрештою вихід було знайдено. За прикладом Петра Великого, який свого часу перелив дзвони на гармати, влада більшовиків вирішила зняти дзвони з усіх церков країни, що мало становити близько 150 000 тон бронзи. Одним з приводів для цього слугував лист, що був надрукований у журналі «Огонек» за 28 квітня 1929 року (№17).

Советские законы за нарушение общественной тишины и спокойствия карают штрафом 500 рублей. Почему же наши законы не карают таких нарушителей общественной тишины, как церковников? Хочется ли нам спать, болен ли человек - церковнику безразлично, он упорно долбит в колокол и нарушает покой, необходимый трудящемуся для восстановления сил.

У місті заборонити бити у дзвони значно простіше, аніж у селі, де здебільшого лише дзвін сповіщав про певний відтинок часу. У зв'язку з цим було вирішено матеріально зацікавити селян. За здані дзвони селяни отримували кошти, які використовувались на загальні господарські потреби.

З цього приводу була створена державна комісія, котра спішно приступила до роботи.

Ще кілька ударів - і до Металторгу

У Харківському повіті вилучення відбувалось майже без ускладнень. Комісія доповідала:

> В настоящее время изъятие закончено, поступило всего - серебра 90 пудов, 15 фунтов, 5 золотников, 53 доли. Сдано в Губфинотдел 91 пуд, 20 фунтов серебра. Поступило серебряных монет – 562 рубля 10 коп. Сдано в Губфинотдел – 562 руб. 10 коп. Отправлено в Губфинотдел золота – 6 золотников, 85 долей. Отправлено в Губфинотдел золота и драгоценных камней – 10 фунтов, 13 золотников.

Використовуючи таку на перший погляд банальну, але цілком дієву термінологію, влада поступово віддаляла мирян від релігії. Тож 10 лютого 1930 року на засіданні Пісочинської сільської ради вдалося ствердити постанову про зняття дзвонів і передачу їх до Металторгу.

Дзвонів, як відомо, було дев'ять, вага кожного становила: 1 – 123 пуди 28 фунтів, 2 – 60 пудів 5 фунтів, 3 – 20 пудів, 4 – 20 пудів, 5 – 10 пудів, 6 – 1 пуд, 7 – 1 пуд, 8 – 20 фунтів, 9 – 20 фунтів.

Під цим рішенням підписи поставили пісочинський сільський голова Г. В. Ефа та секретар сільської ради В. А. Рамм (10.02.1930 р.).

За кілька місяців потому було порушене питання про закриття Василівської церкви. Населення, хто примусово, а хто з задоволенням, переходило у статус атеїстів. Храм підлягав фізичному знищенню.

У 1933 році, як і багато інших церков Радянського Союзу, Курязький чоловічий монастир було знищено. Припинив свою діяльність Успенський кафедральний собор. Були знищені майже всі церкви Харкова і його околиць. Ті будівлі, що вціліли, після зняття купольних частин перетворились на адміністративні, заводські, розважальні або ж складські приміщення. Пісочинська церква зусиллями голови колгоспу ім. Шевченка Афанасія Дорофійовича Лисенка (інформація отримана від старожителів села) без порушення архітектурної цілісності ансамблю була перетворена на колгоспне зерносховище.

У часи лихоліття (1941 – 1944 рр.) Василівська церква бачила сотні військовополонених, що страждали за її стінами. А зовсім поруч, усього в кількох метрах від паркану, німецько-фашистські загарбники, щоб не возити тіла померлих та закатованих на піщаний схил р. Уди, як це вони робили спершу, влаштували цвинтар. Після війни при реконструкції вулиці Карасівка (Колгоспна) більшість поховань мешканці села перенесли до братської могили.

У селі стояв чималий підрозділ німців, вони переймалися проблемами великого промислового міста, через що полоненими практично ніхто не займався. Тому місцеві байстрючата[7] безперешкодно снували по території концтабору, а жінки через вибиті вікна у щойно зірваному листі лопуха

Політичний колапс. Одна з церков Східної України. Фото 1927 року

передавали імпровізовану кашу (варилася густа каша з усього їстівного, що знаходили в хаті). Іноді жінкам вдавалося вимолити у німців якогось полоненого, ніби вгледівши в ньому свого чоловіка, брата або ж сина чи близького родича.

На початку війни до Пісочина звідкись прийшов хлопчина років 15-16. Він був дещо старший за місцевих шибеників, що вештались біля церкви, тому доволі швидко очолив їхню ватагу. Мешкав Петро Бородін (так звали юнака) на квартирі неподалік від церкви, у Матрони Головко, а щоб сплачувати житлові, хлопчина разом з товаришами ловив у місцевому ставку та на довколишніх болотах звичайнісінських жаб, а потім бігав на околицю села до італійців обмінювати їх на якусь їжу, нею і розраховувався з господинею.

Невідомо, чи сам він до того дійшов, чи хто порадив, але окрім безцільного вештання по селу та ловлі шкіряків, він непомітно пхав клапті ганчір'я або ж підсипав сіль у бензобаки німецьких машин, через що техніка на довгий час виходила з ладу.

На початку 1943 року при обстрілі Пісочина артилерією Червоної Армії один із снарядів влучив поряд із машиною з боєприпасами. Від вибухової хвилі вона спалахнула. Щоб полум'я не перейшло на будівлю, поруч з якою це трапилось, машину

треба було перегнати якомога далі. Але як не намагалися запустити двигун, усе було марно. Тоді розлючені окупанти зіштовхнули небезпечну вантажівку з пагорба. Прокотившись кілька десятків метрів, пекельна машина вислизнула на середину ставка і зупинилась. На загальний подив полум'я згасло.

Навесні машина опустилася на дно, а з роками, покривши товстим шаром мулу, став надійно схоронив її у своїх надрах. Дорослі здогадувались, хто зробив коректировку обстрілу, але не вважали за потрібне говорити про це вголос.

Якось, підсипавши німцям у котел з їжею якоїсь отрути і попередивши своїх друзів, щоб деякий час не вештались у німців під ногами, юнак назавжди зник із села.

Надіславши кількох офіцерів, гітлерівці деякий час лютували, шукаючи партизанів (партизани дошкуляли німцям ще з початку окупації), та за наказом вищого начальства наприкінці 1941 року перевели полонених з приміщення церкви до Холодногірської тюрми, де за відсутності її господарів влаштували черговий табір, але з більш надійною охороною.

З приходом німецько-фашистських окупантів на Харківщину знову повернулись українські націоналісти. Вони принесли з собою ненависть до східноукраїнського народу і зневагу до його віри. Націоналісти прагнули відновити колись уже нав'язувану автокефалію. З цього приводу в Харківській управі було створено релігійний відділ, яким керував міський губернатор професор Крамаренко[8].

Релігія -- це теж політика. Не дивлячись на те, що німці нібито не втручались у релігійні уподобання місцевого населення, дозвіл, даний ними на відновлення церковної служби, як і дозвіл працювати на колгоспних ланах «на благо великого Вермахта», був проявом милосердя. То виявився вдалий трюк, вигідний окупантам, адже так було зручніше спостерігати за місцевим населенням, а кращими наглядачами у цій справі були зрадники та українські націоналісти. Тому 24 жовтня 1941 року Крамаренко наказав бургомістрам узяти на облік усі існуючі релігійні общини, що знаходились на їхній території. А ще в циркулярі зазначив: «Запрещается... давать

разрешения на открытие церквей и деятельность всех религиозных сект. Эти решения будет давать только религиозный отдел городской управы». Цим циркуляром Крамаренко взяв на себе одноосібне керування конфесією на Слобожанщині.

Отже, отримавши дозвіл на вільне віросповідання, люди потяглися до своїх храмів. Але війна – справа дорослих. Тому мало хто з пісочинців прийшов на церковний схід.

Офіційно німці окуповували Харків двічі. Але ж у проміжку було безліч сутичок між гітлерівськими військами та загонами Червоної Армії. У таких випадках одні стояли в межах Коротич-Березівка, а інші – у Курязькому лісі. Пісочин був буферною зоною, через землі якої зі свистом пролітали снайперські кулі та артилерійські снаряди. Посередині на дзвіниці Василівської церкви сиділи спостерігачі, змінюючись у залежності від ситуації, і коригували обстріл позицій супротивника. Тому доволі часто стіни церкви приймали на себе снайперські, а іноді навіть гарматні постріли. За часи лихоліття місцеве населення вже звикло до подібної «мозаїки», бо вона була навіть на стінах їх будинків. Отож заклопотані буденними справами, щоденно проходячи повз церкву, вони не звертали уваги на зовнішній вигляд своєї святині.

А зараз, звільнившись від іноземних пут, стояли приголомшені, вдивляючись у спотворену дійсність. Та ще гірша картина чекала на них усередині споруди.

Надворі вже стояв травень, а товстелезні, вологі, вкриті пліснявою стіни вичавлювали зі своїх надр зимову паморозь. З-під напівзотлілої підлоги здіймався сморід людських нечистот, що лишилися після концтабору. Вже почали набухати на пагінцях бруньки, що де-не-де пробивались крізь шпаринки в залишках підлоги. Відірвавшись від цієї страшної картини і поволі підіймаючи погляд, присутні ніяковіли від суворих очей, що споглядали з настінного іконопису. А дощові сльози, що колись стікали по їх обличчю, немов пасма дівочих кіс, освітлених сонячним промінням, що пробивалися крізь напівзруйновану купольну баню, проникали у самісіньке серце. Смуток і туга охоплювали кожного, хто входив сюди. І здавалося, що то був не Храм Божий, а лігво Озириса[9].

Карта печатается по книге: «Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів». Киев, Государственное издательство политической литературы. 1963.

Сходинок на дзвіницю не було, та не виникало в них і потреби, бо нагорі, окрім галасливих ворон та гуляй-вітру, вже давно нічого не залишилось.

Пізніше, коли вже правили службу, на дзвіниці патріотичні мешканці села переховували поранених партизанів. Посередниками між ними були добре перевірені, надійні хлопчаки, які по вибоїнах у стіні без особливих зусиль могли дістатись дзвіниці, що було майже неможливим для дорослих. Звісно, все це відбувалось не без відома церковного старости Юхима Григоровича Коляди, який разом з дружиною, а по її смерті за підтримки громади, відновлював, облаштовував і охороняв свою святиню.

Після війни Юхим Григорович разом з односельцями та Афанасієм Дорофійовичем Лисенком, який тоді щойно повернувся з евакуації, знову ставши головою колгоспу, розпочав капітальний ремонт.

Враховуючи період тотальної відбудови країни, час, коли кожна цеглина чи дощечка йшли на потреби держави, саме тоді було повністю відремонтовано підлогу, замінено покриття колобані, збудовано нову огорожу. Запрошені з Харкова майстри-столяри встановили іконостас. Художники відновили, а інде й заново намалювали настінні ікони та картини біблейського буття.

(По закінченні війни хтось із офіцерів, що в 1941 році знаходився у Пісочинському концтаборі, помітив у Німеччині на одному подвір'ї велику купу дзвонів; вони були різні за розміром і конфігурацією, бо належали до різних релігійних напрямків і звезені з багатьох держав. Офіцер взяв із собою кілька невеликих дзвонів російського виробництва. Саме вони стали тим безцінним подарунком, який він, повертаючись до рідної оселі, завіз і подарував своїм рятівникам - пісочинцям.

Понад п'ятдесят років потому автор цієї книги, як краєзнавець, об'єднав бажання церкви, сільради і директора фірми «Відродження» Н. С. Багрич, і вже у квітні 2001 року новенький 50-кілограмовий дзвін було піднято на дзвіницю

Зліва направо: краєзнавець В. О. Черноморець, протоієрей Л. Мущинський, селищний голова О. В. Чернобай та промисловець Н. С. Багрич

й встановлено на місце кисневого балону, який виконував не свої функції. А через рік селищна рада подарувала церкві ще й 100-кілограмовий дзвін.)

Багато років потому жоден староста чи священик не зміг зробити подібний внесок у розвиток цієї парафії. І лише зараз, коли минув час, ми можемо дати належну оцінку тій безкорисній праці, яку виконав староста під час відновлення храму.

Та не дивлячись на те, що церква відновила свою діяльність ще в 1942 році і що на час подання прошення сплатила річний податок у розмірі 247 306 руб., примножуючи цим прибуток держави, лише

12 июля 1948 года за №175

Ревизионная комиссия приходской общины в составе:

1. Раклевская Ольга Валентиновна
2. Мезенцев Иван Григорьевич
3. Лактионов Иван Степанович

зарегистрировали Песочинскую Васильевскую церковь как русскую православную общину.

Уполномоченный по делам православной церкви при Харьковском облисполкоме (К. Снежко).

Юридично оформивши реєстрацію, селищна громада обрала церковну раду, до складу якої увійшли:

1. Коляда Юхим Григорович – 58 років, церковний староста, Садова, №19.
2. Шевченко Микола Олексійович – 61 рік, завгосп школи, 1-го травня, №8.
3. Пиріг Горпина Полікарпівна – 47 років, утриманка, Садова, №9 (друга дружина старости).

Члени ревізійної комісії:

1. Мезенцев Іван Григорович – 61 рік, колгоспник, Червоноармійська, №39.
2. Рашкевська Ольга Валентинівна – 48 років, домогосподарка, Чапаєва, №66.
3. Пиріг Іван Степанович – 65 років, колгоспник, хут. Олешки.

Саме ці громадяни були основою того колективу, що піднімав Пісочинський храм із небуття.

Великою знахідкою для Василівської церкви була поява свящ. Якова Підлуцького. За часів його служіння (до 1961 року) храм продовжував своє квітуче існування. Подальші ж роки були не досить щедрими в плані оновлення старих та появи нових споруд у церковному господарстві. Понад десять років велися лише косметичні роботи, та й ті не завжди вчасно. Лише у 1973 році, після незначного потепління у відносинах між владою та церквою, протоієрей Петро Власов зміг розпочати капітальний ремонт всієї покрівлі храму. Але через смерть настоятеля закінчувати цю справу довелося іншому священику.

Та вже починаючи з 80-х років дещо підвищилась активність у цьому плані. Завдяки чому протоієрею Леоніду Мушинському, що на той час уже шість років очолював пі-

сочинську парафію, вдалося зробити ремонт фасаду церкви, заасфальтувати подвір'я, провести водопровід та каналізацію, встановити бойлерний підігрів води.

У проміжок з 1980 до 1983 року всі три престоли було «зодягнено» у латунне вбрання. А в 1984 році місцевим майстром Олександром Дукою зроблено залізобетонний клирос[10], де того ж року почав співати щойно створений другий хор. Споруджено хрестильну кімнату.

У 1985 – 1986 рр. замінено дерев'яні конструкції всіх іконостасів, облаштовано ажурний металевий парканчик перед амвонами та солеями[12], встановлено телефонний зв'язок.

Ще в середині 70-х років, коли проводився ремонт покрівлі, Василівську церкву було двічі пограбовано. Першого разу грабіжники залізли по ремонтній конструкції (риштовці) до верхніх віконниць і проштовхнули крізь чавунні грати самого худого з нападників. Спустившись по вузлуватій мотузці всередину, він відчинив бокові двері і впустив решту злодіїв. Нічого цікавого не примітивши, грабіжники захопили кілька більш-менш привабливих ікон та придбаний священиком Мушинським у московському патріаршому дворі срібний з позолотою та інкрустований дорогоцінним камінням з 210-грамовим ланцюжком хрест сучасного грецького виробництва й зникли у передранішніх сутінках.

Вдруге, через три роки після першого пограбування, під густим покровом ночі знову з'явились непрохані гості і, тепер уже зламавши вхідні двері, почали господарювати в храмі. Перевернувши геть усе і не знайшовши грошей, як злодії свідчили на суді, зрештою дісталися сейфу. Пекуча жага до банківських знаків з новою силою оволоділа ними. Мов коршаки, налетіли вони на свою здобич, але й там грошей не знайшли. Усередині були лише Євангелії. Та нападники знали справжню ціну знайдених реліквій. Одне з них було виготовлене в Києві ще за часів правління Івана Мазепи, а друге, щойно зодягнене у коштовний обладунок, тієї ж давнини, але московського друку.

Тож щоб запобігти новій спокусі, наприкінці 80-х років було встановлено грати й на арках дзвіниці.

З появою в селищі централізованої газової мережі опалення до неї приєднали й церкву.

Колись збудоване господарське приміщення, що знаходиться з північного боку церкви і раніше виконувало функції дров'яного складу, перебудували на клас недільної школи. Тоді ж збудували господарські приміщення й паламарню. Старий топтаний із жужелиці паркан змінили на новий з бутовим фундаментом. А дбайливо посаджені квіти та туї, що гарно вимальовуються обабіч головного входу, надають своєрідного шарму цій композиції.

Дещо пізніше обновили зітлілу від давнини дерев'яну частину куполів та крівлі приміщень, а залізне покриття змінили на мідне.

Початок нового тисячоліття Василівська церква зустріла повністю оновленою, з реставрованими і новими настінними малюнками. Коло паркану під дерев'яною альтанкою манить джерельною прохолодою щойно збудована криниця.

Частина II

Історія не залишила нам повного переліку, за яким ми могли б простежити проходження службових сходинок священноцерковнослужителів (с. ц. с.) у понад 330-річний період існування Свято-Василівської церкви. Ми також не знаємо прізвища першого священика, зусиллями якого вона була збудована. Лише з купчої грамоти 1698 року до нас доходить перше ім'я пісочинського священика – піп Петро.

Зі зникненням Курязького монастиря (1932 р.) назавжди зникає і його архів.[13] Пішов у небуття великий проміжок історії Пісочинської слободи, а разом з ним і відомості про церковних служителів XVIII ст. Лише сторінки архівних документів іноді доносять до нас деякі відомості.

У зв'язку з малочисельністю парафії ця церква була позаштатною, а тому не мала ні власного священика, ні причету. Виходячи з цього (версія автора) на 1777 рік парафією міг опікуватись священик монастирської Преображенської церкви Михайло Шафранов або ж міста Харкова священик Григорій Малиндовський та диякон Харківської Троїцької церкви Павло Янтченко. На ці роздуми наводить той факт, що при суперечливих ситуаціях (обмірі, складанні офіційних паперів тощо) на пісочинському обрії виникають колоритні постаті цих осіб. Як приклад цього є перший план Пісочинської слободи, де стоять їхні підписи.

Далі документи сповіщають, що станом на 7 травня 1782 року пісочинці все ще не мали власного проповідника, а от дияконом був 29-річний неодружений Яків Олексійович (за іншими документами – Андрійович) Ставицький. Паламарем служив с. Хорошего (Хорошево) Покровської церкви 19-річний попівський син Петро Закрицький.

А документ від 1784 року говорить, що на свята у Василівській церкві службу правив підпрапорний священик слободи Деркачив (Дергачив) Іван Філевський. Парафія нараховувала 85 чоловік.

До 1812 року пісочинським священиком був Трохим Петренко. Після його смерті лишилася 21-річна дружина Кирилія.

Закінчивши свій бойовий шлях, прийшов на Слобожанщину син чорноморського військового козака Симеон Якович Теленговський. Двадцятип'ятирічного чоловіка, котрий не вчився наук, але добре знав церковну справу, було призначено у диякони в архієрейський штат. З липня 1812 року Христофором Єтихоном Слобідсько-Українським і Харківським призначено священиком у Пісочинську церкву, на що ставленську грамоту отримав.

За будівництво Свято-Василівського храму у 1831 році Симеон Теленговський отримав від Священного синоду благословення з врученням на те свідоцтва.

За даними священноцерковнослужителів за 1844 рік. 57-річний Теленговський мав 51-річну дружину й 17-річного сина Михайла.

З цього ж документу ми дізнаємося, що з 1824 до 1838 року дияконом у Пісочинській церкві був 21-річний Герасим Якович Ставицький, двоюрідний брат 51-річного позаштатного диякона Якова Івановича Ставицького (1792 - 1824 рр.), звільненого за хворобою. Яків Іванович мав 49-річну дружину Марину Дмитрівну та дітей від першого шлюбу – Ксенію 27 років, Ганну 23 років, від другого шлюбу – Ольгу 12 років.

Дружиною Герасима Ставицького була 19-річна Наталія Михайлівна, котра після смерті чоловіка у 39-річному віці за указрм Консисторії була відправлена у богоугодний заклад і повернулась лише 50-річною жінкою, а діти – син Митрофан 11 років та донька Єфросинія 12 років – були відправлені на навчання.

З 1838 року дияконом стає 30-річний Яків Михайлович Раєвський. Дияконів син Яків по закінченні Харківського духовного училища був призначений до церкви слободи Ольшаної паламарем, а з 22 жовтня 1838 року преосвященним

Смарагдом архієпископом Харківським і Охтирським було присвячено у стихар[14]. Яків Раєвський мав 19-річну дружину Ганну Евстратієвну та однорічного сина Дмитра.

З 1823 року паламарем призначено 17-річного Степана Євстафійовича Ставицького, котрий на утриманні мав 15-річну сестру Ірину.

З Вовчанського повіту слободи Великий Бурлук 12 жовтня 1833 року у Пісочинську Василівську церкву був призначений паламарем 36-річний Іоанн Іоаннович Вечоркін.

Іоанн Вечоркін отримав освіту від свого покійного батька, бурлуцького диякона, котрий навчав його слов'янської, прусської грамот та церковного співу. З 30 травня 1844 року Вечоркіна переводять до Харкова в Архангельську церкву.

Після закінчення Харківського повітового училища 27 жовтня 1842 року до волосного села Сінолицівка (Солоницівка) у Миколаївську церкву було призначено паламарем Михайла Симеоновича Теленговського.

Лише через два роки, 12 липня 1844 року, старанного 17-річного сина священика переводять до Василівської церкви с. Пісочин.

У 1824 році Консисторією на посаду церковного старости затверджено 50-річного Акима Марковича Шутку, а з 1842 року старостою Пісочинської слободи стає 27-річний державний селянин Семен Данилович Череватенко.

Сина священика, мешканця слободи Коломак Іакова Іоанновича Федоровського, якій закінчив Харківську духовну семінарію, де з наполегливістю вивчав богословські та інші науки, було призначено 22 жовтня 1843 року в Богодухівський повіт, с. Шарівку. За добру службу 24 лютого 1844 року 38-річний священик був нагороджений чорною плисовою скуарвею[15], а 4 серпня того ж року за відкриття школи для сільських дітей – набедреником[16].

Після тримісячного перебування у с. Рубльовка (з 15 травня 1848 р., Архангельська церква) 9 серпня 1848 року був призначений священиком у Пісочинську церкву. 4 травня 1851 року обраний депутатом у третьому благочинному окрузі.

Іаків Федоровський мав дружину Марію Петрівну, котрій на час запису документу було 30 років, та п'ятьох неповнолітніх дітей: Михайла - 1 рік (нар. 1 листопада 1855 року у с. Пісочин), Юлію – 11 років (нар. 5 червня 1845 року у с. Шарівка, пізніше навчалась у Харківському духовному жіночому училищі), 7-річних Ганну й Марію, що народилися 13 серпня 1852 року теж у с. Пісочин.

Через п'ять років служби в інших церквах 36-річний Іоанн Вечоркін повертається до Василівської церкви вже досвідченим дияконом, що тямить у церковних справах, вміє вести службу.

Одружувався Вечоркін двічі. Від першого шлюбу мав доньок Анастасію 12 років (нар. 1 жовтня 1844 року в с. Пісочин) та Ганну 8 років (нар. 4 серпня 1848 року в с. Пісочин).

Другою дружиною Вечоркіна була колишня паламарка, дружина Миколи Тичиніна, яка мала 6-річну доньку (нар. 14 жовтня 1850 року в с. Артемівка).

Після закінчення Харківського нижнього повітового училища до Василівської церкви 11 серпня 1856 року було призначено паламарем 17-річного Митрофана Іоанновича Пономарьова. Його батько був дияконом Основ'янської Предтеченської церкви, мати Серафима Володимирівна мешкала в Харкові.

Старостою з 1848 року було вибрано неписьменного 52-річного державного черкаса Андрія Семеновича Кононенка. За добру службу в Храмі Божому 8 грудня 1856 року Харківська духовна консисторія нагородила його похвальним листом.

29 липня 1884 року від пісочинських парафіян до преосвященного Амвросія єпископа Харківського та Охтирського надходить скарга на священика Якова Федоровського (можливо, Феодоровського).

Григорій Вербицький, котрий підписав цей лист від імені мешканців села, зазначав, що священик Федоровський правив службу в нетверезому стані і навіть неодноразово падав при цьому. Якось, їдучи в нетверезому стані, звалився з возу і вибив собі око. Іншим разом звалився з містка

Фото 1. Пісочинська Свято-Василівська церква. 2006 р. Фото О. Костенка

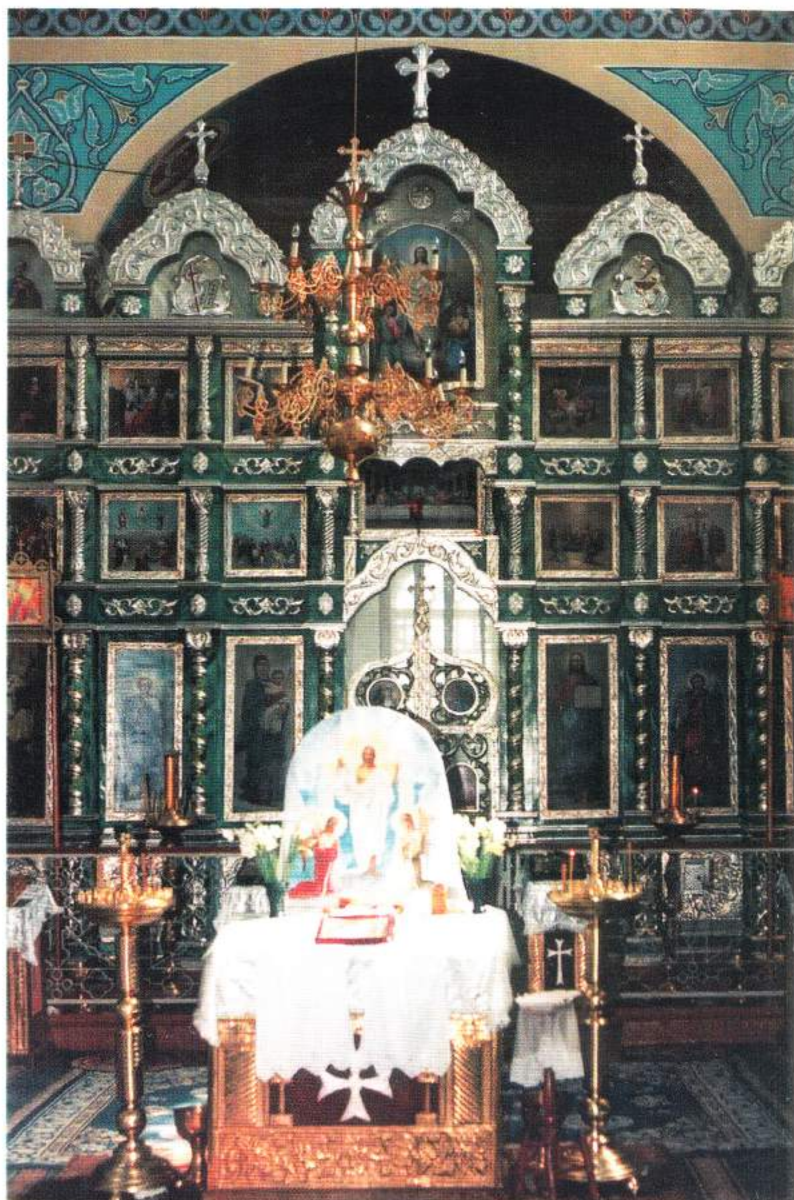

Фото 2. Зображення головного іконостасу. Фото О. Костенка

Фото 3. Зображення ікони Василя Великого. Фото О. Костенка

Фото 4. Зображення ікони Почаєвської Божої Матері. Фото О. Костенка

Фото 5. Зображення ікони мученика Іоанна, яка була дарована храму вдячними мешканцями села в пам'ять про воїнів-односельчан: Іоакову, Іоанну й Іоякову, що загинули на фронтах громадянської війни 1918 - 1920 рр. Фото О. Костенка

Фото 6. Хрест із часткою Животворного хреста Господнього (на якому був розп'ятий Ісус Христос). Фото О. Костенка

Фото 7. Північний приділ. Зображення ікони Іверської Божої Матері. Фото О. Костенка

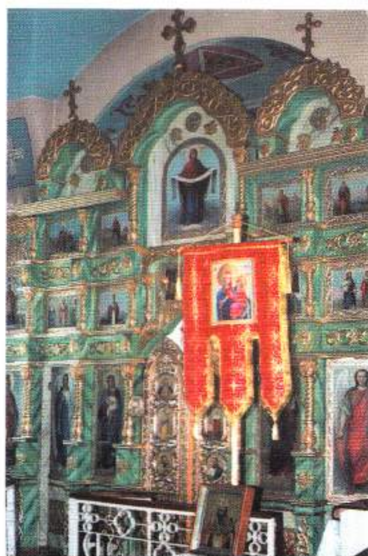

Фото 8. Іконостас у північному приділі. Фото О. Костенка

Фото 9. Зображення розп'яття Ісуса Христа. Фото О. Костенка

Фото 10. Зображення ікони апостолів Петра і Павла. Фото О. Костенка

Фото 11. Іконостас південного придiла. Фото О. Костенка

Фото 12. Зображення Озерянської ікони Божої Матері. Фото О. Костенка

Фото 13. Настоятель Пісочинської церкви протоієрей Леонід Мушинський. Фото О. Костенка

Фото 14. Канадські паломники перед від'їздом до Пісочина. Фото О. Костенка

Фото 15. Різдвяна проповідь. Фото О. Костенка

Фото 16. Президія урочистих зборів на честь 2000-річчя Різдва Христова. Доповідь єпископа Ізюмського Онуфрія, вікарія Харківської Єпархії. Фото О. Костенка

Фото 17. Хрещенське освячення води на ставку санаторія "Роща". 2002 р.
Фото О. Костенка

Фото 18. Хресний хід на Великдень. 2004 р. Фото О. Костенка

Фото 19. Протоієрей Леонід Мушинський з делегацією козаків МГО "Козацтво Запорізьке", очолюваною Верховним отаманом України та діаспори маршалом козацтва Дмитром Сагайдаком. Фото О. Костенка

і виламав ногу. Безокий і безногий священик, як писав Вербицький, у додаток до пияцтва займався ще й здирництвом, беручи надмірну плату за похорон і вінчання, а за хрещення, окрім грошей, бере горілку, курей та інший харч.

Реагуючи на цю скаргу, 2 вересня 1884 року пісочинський староста С. Яременко дав відповідь харківському повітовому приставу, в якій говорилось, що в межах с. Пісочин і прилеглих хуторах Вербицький не мешкав.

12 вересня того ж року доповідав благочинний священик Олексій Греков, котрий був направлений єпархією для перевірки скарги. У своїй доповіді Греков писав, що священик Яків Федоровський жодного разу не з'являвся до церкви у нетверезому стані і скарг від пастви за хабарництво чи здирництво не було. Заява Вербицького, ніби священик Федоровський упав з возу і вибив око, не відповідає дійсності.

Священик Федоровський кілька років хворів очима, як казав лікар Гірпінін, це наслідок золотухи та застуди ока. Але на дану годину, не дивлячись на шанобливий вік, він настільки добре бачив, що при читанні не потребував допомоги окулярів.

Щодо падіння з мосту, то цей факт також було спотворено. 27 липня 1884 року, закінчивши службу, священик Федоровський змушений був поїхати в м. Золочів до лікаря Оболенського у зв'язку з хворобою трьох своїх дітей на тиф. Коли проїздив містком через р. Уди слідом за чиїмось екіпажем, міст під ним зламався і всі разом із кіньми звалились у річку. У цей час на містку знаходились три селянські хлопчаки, котрі теж впали у воду. Двоє хлоп'ят отримали струс мозку, а священик Федоровський пошкодив ногу.

З 65 років свого життя священик Федоровський 41 рік віддав службі, 36 років – у Василівській церкві. За час служби його жодного разу не було оштрафовано чи засуджено, навпаки, він неодноразово був нагороджений єпархіальним начальством (скуфією, камилавкою та наперсним хрестом). Окрім того, він гарний чоловік та добрий батько, що дав своїм дітям батьківську любов та належне навчання.

У середині XIX ст. Василівська парафія була незначною, тому нею особливо не переймались, абияк підтримували лад. Лише з появою Якова Федоровського роль церкви в загальному житті села змінилася. Спершу у своєму власному будинку Федоровський відкрив навчальний клас, а згодом збудував шкільне приміщення, і навчав місцевих дітей церковнослов'янської грамоти та хоралів.

Згодом священик розпочав добудування Пісочинського храму (1888 р.), яке через свій похилий вік (82 роки) та погіршення стану здоров'я закінчити не встиг і змушений був вийти поза штат. Будучи благочинним цього округу, звіт про будівництво подавав ольшанський священик Олексій Греков.

Закінчив свій земний шлях Яків Іоанович Федоровський на початку 90-х років, залишивши про себе добру згадку серед громади.

У жовтні 1892 року правління Могилевської духовної семінарії надсилає листа до Харківської консисторії з проханням перевести наглядача Могилевської семінарії Василя Житковича до Пісочинської парафії священиком. Але Харківська консисторія відмовила, бо ще 6 червня того ж року на цю посаду було призначено сина померлого священика Старобільського повіту слоб. Бахмутівка Сергія Уманцева.

Сергій Антонович Уманцев народився 4 жовтня 1870 року. У серпні 1886 року після закінчення Куп'янського духовного училища вступив до Харківської духовної семінарії, яку успішно закінчив у 1892 році. Будучи пісочинським священиком, Уманський виконував обов'язки місцевого вчителя. Згодом за ревне ставлення до служби та активну діяльність у педагогічній справі його було обрано членом відділу повітової ради. Останньою нагородою, яку він отримав, була камилавка, вручена 1904 року.

Псаломщиком з 1899 року обрано державного селянина Захарія Яременка.

З 1908 року Пісочинську парафію очолював священик Олексій Василевський.

Будинок о. Федоровського. Тут знаходилась перша школа.
(Збудовано в 50-х роках XIX ст.)

У 1915 році з Харківського колегіуму до Пісочина було направлено священика Зиновія Михайловича Гладкова. За архівними даними, він народився 30 жовтня 1866 року (така дата стоїть і на нагробній табличці, але деякі документи вказують на 1865 рік), а з 24 січня 1888 року на церковній службі.

Настоятель церкви протоієрей Зиновій Гладков працював у повній злагоді з місцевою громадою до 1933 року. Можливість його участі в тихонівському русі очевидна, бо на той час не було жодного священика, котрий би не був змушений співпрацювати з ними. Але потрапити під більшовицьке колесо репресій він не встиг, бо помер у 1933 році.

За добру службу Зиновія Михайловича було поховано коло церкви, де вже спочивала Марія Михайлівна Гладкова (можливо, сестра). Окрім дат народження та смерті (1869 – 1928), інших даних про цю жінку, як і про самого Зиновія Гладкова немає.

За анкетними даними, з 1915 року посаду диякона займав Іван Старченко. Народився він у с. Довжанка Харківського повіту у 1875 році (нащадки вказують на 1883 рік). Закінчив 3 класи нижчої навчальної школи. По закінченні Довжанського народного училища склав іспити і зайняв міс-

Диякон Іван Старченко

це диякона. З 1907 по 1914 рік працював у Пересічанській Архангело-Михайлівській церкві.

У 1908 – 1909 роках навчався на курсах регента духовного хору. Добре співав і грав на скрипці. У 1914 році служив дияконом у Люботині в Троїцькій церкві. З 1915 до 1929 року – у Пісочинській церкві.

Протягом трьох років Старченко підтримував зв'язки з обновленським рухом, за що, за твердженням рідних, у 1931 році був засланий на Соловки. Через незадовільний стан здоров'я 1933 року звільнений з-під варти.

Але послужний список говорить про інше.

З 1929 до 1941 року Іван Олексійович Старченко працював столяром на харківському холодильнику[17]. Як згадують місцеві старожили, «ще й добре робив діжі на замовлення, чим здобував додатковий харч». Водночас працював законовчителем у земській школі с. Надточиїв. Наприкінці 1941 року був висвячений Булдовським у священики і призначений до Покровської церкви с. Коротич, але за власним бажанням повернувся до Пісочинської церкви дияконом.

Після звільнення Пісочина від німецьких загарбників, у 1943 році, написав повинну. За указом №108 від 21.12.1943 р. був зарахований до штату псаломщиком.

Іван Старченко працював на цій посаді у Василівській церкві аж до 1961 року, потім подав прошення про переведення за штат. З цього приводу до Василівської церкви було зроб-

С П Р А В К А

Псаломщик Васильевской, п.Песочин, Харьковского района, церкви, Иван Алексеевич СТАРЧЕНКО, согласно прошению, увольняется за штат с 6-го июля 1961 г.

УПРАВЛЯЮЩИЙ ХАРЬКОВСКОЙ ЕПАРХИЕЙ

Нестор,

ЕПИСКОП ХАРЬКОВСКИЙ И БОГОДУХОВСКИЙ.

Исх.№ 341.
7/IX-1961 г.

Довідка про посаду Івана Олексійовича Старченка

лено запит з проханням дати характеристику на цю особу. Тоді до єпархії надійшла відповідь від місцевого священика:

> Ваш запрос от 12.06.1961 г. о характеристике от меня на исполняющего должность псаломщика Ивана Алексеевича Старченко сообщаю: прежних лет службы и поведения не известны. В настоящее же время Старченко в виду глубокой старости, слабого своего здоровья и в виду того, что он оглох, к богослужению не годится. Вследствие чего он часто нарушает церковное благопение. Служит он в данном приходе с 1915 года и до закрытия храма. С 1941 года открылся храм, и он вновь поступил исполнять должность псаломщика, где и служит по настоящее время.
>
> Как настоятель храма, прошу удовлетворить его просьбу перевести его за штат и выдать ему соответствующую пенсию. Так как дальнейшее пребывание его на должности псаломщика невозможно и с каждым днем все худшает.
>
> К сему настоятель храма протоиерей П. Власов.
> 2.07.1961 г.

Згідно з цим листом єпархіальне начальство прийняло відповідне рішення, а на його підставі було створено довідку.

Загалом Іван Старченко віддав 42 роки служінню церковній справі, і лише одного разу, в 1924 році, його було нагороджено. Цією нагородою була грамота «За труды православные и долгую службу».

Помер Іван Олексійович у тому ж 1961 році. Останній притулок знайшов на місцевому цвинтарі серед своєї колишньої пастви.

Усупереч анкетним даним, що вказували на одиноке існування по смерті дружини, у Старченка лишився доволі великий родинний спадок: три сини – Василь, Федір та Іван, і п'ятеро доньок – Тетяна, Катерина, Віра, Марфа та Юлія.

Минув майже рік, як відновили богослужіння, а Василівська церква все ще залишалася без настоятеля. Аж ось 14 грудня 1943 року до Пісочинського храму нарешті призначили священика. То була досвідчена, поважного віку, великої віри людина.

Яків Федорович Підлуцький народився 19 березня 1880 року в селі Ясеновому Лебединського повіту в родині бідного священнослужителя. Згодом родина переїхала до Чугуєва, де батько зайняв посаду диякона. У Чугуєві Яків закінчив 6-класне училище, а коли у повітовому містечку відкрили гімназію, він екстерном склав іспити за 6-річний курс і вже 1897 року почав викладати в церковній школі с. Дудківка Зміївського повіту. Восьмирічне вчителювання дало можливість працювати в показовій Бурлуцькій 2-класній учительській школі (з 1905 по 1908 рік), де він кілька разів отримував грошову винагороду за добре виконання своїх обов'язків. 1907 року Яків Федорович отримав срібну медаль «За усердие».

У 1898 й 1908 роках Підлуцький відвідував учительські курси, після складання іспитів отримав право викладати в школі та керувати хором. 1908 року Яків Федорович стає дияконом Архангело-Михайлівської церкви с. Таранівка Зміївського повіту, а дещо пізніше складає іспити до Харківської духовної семінарії. 26 жовтня 1911 року Я. Підлуцький був посвячений єпископом Сумським Феодором у

священицький сан і призначений настоятелем до слободи Соколове Зміївського повіту, де прослужив 13 років.

Священик Я. Підлуцький

1924 року, за часів «обновленства», на прохання громади погодився перейти до щойно відкритої і ним же освяченої Зміївської церкви.

1926 року митрополитом Костянтином Яків Федорович Підлуцький був нагороджений наперсним хрестом.

27 червня 1930 року Підлуцький отримав звання протоієрея, а на Великдень 1935 року нагородили палицею «за примерные пастырские труды и усердное проповедование Слова Божия».

1937 року після закриття собору Яків Федорович став працювати доставщиком телеграм у Харкові, де прослужив до початку війни.

Прийшов час окупації.

> И вдруг я узнаю, - пише в автобіографії Підлуцький, – что в Харькове есть уже митрополит, который назначает на открывающиеся места. Я, не зная, что это незаконный архиерей, пришел к Феофилу Булдовскому и просил меня назначить в г. Змиев, где я уже был священником 12 лет. Феофил долго водил меня различными «регистрациями»... и наконец заявил мне, что в Змиеве уже священник назначен, а я если хочу, то могу отправиться в Змиев и просить, чтобы меня избрали вторым священником. Возмущенный такой несправедливостью, я пошел в с. Тарановка, где я уже служил диаконом.. Трудное это было настоятельство! Сохранившийся громадный храм в Тарановке стоял с разбитыми окнами и дверьми. В ту зиму (1941 – 1942 гг.)

холода были особенно сильные. В разбитые окна вьюга свободно врывалась в церковь и наносила сугробы снега. Я и теперь с ужасом вспоминаю тогдашнее свое служение. Холод был невыносимый. Я перед служением подогревал вино почти до кипения, нагревал над огнем и чашу, теплоту вливал горячую, почти кипяток, но все же когда приходилось потреблять Святые Дары, то они часто были обледенелыми...

За неделю перед Троицею немцы под давлением Красной Армии начали отступать и приказали мне с семьей уходить из Тарановки... Когда же через две недели немцы нам вновь разрешили вернуться в Тарановку, то оказалось, что наша квартира была совершенно разграблена, окна и двери выбиты и все буквально до ниточки было разграблено... И мы начали новое хозяйство... Немцы отступили на 2 км от Тарановки и взорвали высокую колокольню, которая, падая, обрушила половину церкви. Все купола были пробиты снарядами...

Прослуживши вісім місяців у Таранівці, Підлуцький був переведений до Змійова за призначенням Благочинства. Але Яків Федорович не поїхав до Булдовського за інструкціями:

Я уже чувствовал фальшь в «булдовщине», и когда в Харькове организовалось ЕУ[18] автономной церкви во главе с прот. Крыжановским, присоединился к этой церкви. Приехав в Змиев, я созвал церк. совет и разъяснил им истинное положение церкви...

Рано утром на другой день церковный староста, ярый «булдовец», побежал к бургомистру, и я получил официальную бумагу, что «наша церковь состоит в административном и каноническом общении с митрополитом Феофилом, и я предлагаю вам быть в его подчинении, в противном случае к вам мною будут приняты административные меры».

(Ведучи пошуки документів про діяльність Якова Підлуцького, автор знайшов рукопис 1976 року кандидата медичних наук Ганни Єфремівни Шулешової, яка за часів оку-

Протоієрей Я. Підлуцький серед вірян. Фото 1950-х років

нації працювала головним лікарем зміївської лікарні. Ось кілька рядків рукопису, які в повному обсязі віддзеркалюють події того часу:

> ...Ночью к нам благополучно доставили 30 раненых... У нас не было никаких средств для приобретения медикаментов и продуктов... Я решилась обратиться к священнику Змиевской церкви Подлуцкому Якову Федоровичу... Он выслушал, дал согласие во время церковной службы переговорить со змиевскими жителями, что и было им сделано. Во время очередной церковной службы он прочитал проповедь, нацеливающую на помощь страждущим. Эта проповедь была антифашистской, мы удивились, как он прочел ее с риском для себя. Он приводил в ней такие примеры из жизни страждущих людей того времени – народ плакал. Закончил свою проповедь так: «Мы с вами все братья по крови и должны помогать нашим страдальцам, защищать их, а не быть сторонником тех, кто на нас

идет с оружием». Жители дали свое согласие каждую неделю выделять нам 1 000 руб. (в старом исчислении). Теперь вопрос шел о том, чтобы на это было разрешение городского бургомистра... Мы пришли к бургомистру за разрешением, но он в категорической форме отказал нам в этой помощи и сказал: «Вот так, значит, миряне могут собрать для больных 4 000 руб. в месяц, а для нас нет. Я эти деньги возьму у вас и прибавлю жалованье полицейским». Священник Я. Ф. Подлуцкий с ним крепко повздорил... Тогда мы обратились к немецкому коменданту. Комендант при нас вызвал бургомистра к себе и приказал собираемые деньги народом отдавать нам в больницу. Таким образом мы стали получать от церкви эту помощь.)

Тож отримавши таке послання, Підлуцький змушений був негайно покинути Зміївщину. А вже 12 червня 1943 року (ще при німцях) нове єпархіальне управління призначило його священиком у с. Пересічне.

Пересічанська церква, як і Таранівська, була розбита, тому Підлуцький подав прошення про переміщення до Пісочинського храму. 6 грудня 1943 року прошення було задоволено.

Ось як згодом Яків Федорович описував тодішню Василівську церкву:

Церковь здесь хотя и небольшая, но уютная, хорошо украшена иконами, полотенцами и цветами, есть даже 2 печи-голландки, которые в холодное время при служении топятся. А самое главное - церковный староста Е. Гр. Коляда - чести неподкупной, усерден к храму Божию, и мы с ним живем три годв душа в душу.

Цей чудовий тандем проіснував майже 18 років, до тієї години (19 квітня 1961 року), коли Підлуцький, уражений паралічем, не подав прошення на перехід поза штат.

Шістдесят років свого життя Яків Федорович віддав церковній справі у сані священика. Церковне начальство належним чином оцінило його благодіяння. У додаток до

попередніх нагород у 1946 році нагородило золотим хрестом з коштовними прикрасами, а 1956 року - митрою.

Та все ж навіть будучи поза штатом, митрофорний священик не міг залишатись осторонь життя своєї останньої парафії. Словом чи ділом він завжди допомагав вірянам, через що користувався повагою серед населення.

Протоієрей Я. Підлуцький виконує обряд вінчання. Фото 1950-х років

Закінчив свій земний шлях Яків Федорович Підлуцький на дев'яносто першому році свого існування. Чин погребіння, за благословенням високопреосвященного Никодима, архієпископа Харківського й Богодухівського, був проведений у Василівській церкві 11 червня 1971 року соборним служінням трьох протоієреїв - Василем Серовським, Петром Власовим та Миколою Бараненком.

У прощальному слові Василь Серовський промовив:

> Господь Бог, удостоивший почившего великим долголетием, даровал ему много милости для доброго пастырского служения: крепкую веру, благочестие и любовь.

По закінченні служби труну з тілом померлого, обнісши довкола храму, у супроводі великої кількості населення відправили до місцевого цвинтаря (Моторівка), де й було поховано.

На початку 1961 року, коли хвороба вперше дала про себе знати, Яків Підлуцький змушений був піти на лікарняний, його місце тимчасово зайняв Петро Власов.

Протоієрей П. Власов

Петро Валентинович Власов народився 11 серпня 1902 року в с. Мартове Печенізького району в родині священика. Відомості про довоєнний життєвий шлях відсутні, бо він служив у Білгородській єпархії. Відомо лише, що Власов у 1917 році закінчив Сумське духовне училище, а з 1933 по 1942 рік працював сторожем на базі на 10-му кілометрі (п/ч-1). У цей проміжок часу, а саме в 1936 році, він одружився з Варварою Трохимівною Корнієнко і був вінчаний у Дергачівській Миколаївській церкві ієромонахом Некторієм. З біографічного опису ми дізнаємося, що 1943 року Власов був висвячений Булдовським у священицький сан, але 14 січня 1944 року, зі зміною влади, єпископом Курським і Білгородським це призначення було скасоване і Власова висвячено у сан диякона. Та вже наступного дня Питирим повернув Власову відібрану посаду.

У 1960 році тяжка хвороба привела його дружину Варвару Трохимівну до Харківської обласної лікарні, через що Власов був змушений відмовитись від своєї парафії і згодом перевестись до Харківської єпархії. Перехід підписали 14 травня 1960 року, але вільного місця не знайшлось. Лише через рік, 9 травня 1961 року, протоієрея Власова було призначено на священицьку посаду Василівської церкви.

Регулярні поїздки з роботи до лікарні, а звідти до харківського помешкання виснажували священика, тому щоб бути ближче до лікарні, де перебувала дружина, 9 лютого 1962 року Власов залишає Пісочинську Василівську церкву і переходить до Петро-Павлівської на Журавлівці.

Наступного року попри категоричний протест позаштатного священика Підлуцького, який вкрай негативно оцінював роботу Власова як священика, Петра Валентиновича знову призначили до Пісочинської парафії.

З 1961 по 1965 рік Власов тричі полишав Пісочин і знову повертався. Здавалось, по смерті дружини планида[19] зрадила його. 1963 року Петро Власов за самовільне будівництво церковною радою сторожки на території храму отримав заборону на священство за 25-м правилом Святих Апостолів. У характеристиці, яку надала одна з парафій до єпархіального управління, говорилось:

> Протоиерей Власов – человек нервный, в службе неаккуратный, халатный. Склочник и злостный клеветник.

Саме через це Петро Валентинович тривалий час лише заміщав священиків, притому в малоприбуткових, віддалених парафіях.

Лише 1970 року, отримавши прошення, в якому говорилось, що після нічного служіння виморений Петро Власов їхати до Харкова, де він мешкав, не в змозі, а спати в храмі не може, ЄУ з огляду на похилий вік та самотність знову переводить його до Пісочина, адже у Василівській церкві прибуток малий і всенощного служіння немає.

На початку 1973 року Власов змушений був звернутись по допомогу до зубного лікаря. По дорозі до лікарні він послизнувся й пошкодив ліву ногу. За кілька місяців нога загоїлась, і Петро Валентинович за допомогою церковної ради просив Владику повернути його до Пісочина. Але 17 жовтня 1973 року земний шлях Петра Власова раптово обірвався.

За 56 років церковної служби Власов змінив 21 парафію і дві єпархії, та це не завадило йому отримати низку нагород: скуфію – 1945 р., камилавку – 1946 р., персневий хрест – 1950 р., палицю – 1960 р., хрест із прикрасами – 1966 р.

Попри всі життєві негаразди, що трапились із Власовим, за час його служіння у Пісочині непримітна зовні церква випромінювала небесне сяйво зсередини. Відчувалась легкість,

розкутість. Спокійна чиста мова проповідника відчиняла серця парафіян. Панувала та особлива атмосфера, що єднає людину зі Всесвітом.

У той час, коли Власов був відсторонений від священицьких обов'язків, а хворий Яків Підлуцький іноді з великими труднощами правив служіння, до Василівського храму був направлений священиком Микола Бараненко.

Життєвий шлях Миколи Терентійовича розпочався 25 грудня 1932 року на Черкаській землі у с. Турія Золотопільського району в родині сільського лікаря. Не встиг малюк досягти трирічного віку, як померла його мати. Ішли голодні роки. Село швидко вимирало. Захопивши стареньку матір і маленького сина, Терентій Бараненко переїхав до Харкова, де завчасно знайшов роботу за фахом. Але невдовзі настав лихий 1941 рік, і батька, як лікаря, з першою мобілізаційною хвилею забрали до війська. 1941 року бабуся отримала на нього похоронку. Не маючи роботи, а з тим і засобів до існування, вона забрала онука й повернулась у село.

Закінчилась війна. Отримавши середню освіту в іднім селі (1952 р.), Микола вступив до Московської духовної семінарії і 18 червня 1957 року отримав сан диякона. Та вже 21 червня 1957 року, прибувши на місце призначення, архієпископом Краснодарським і Кубанським Віктором був посвячений у священики.

Того ж року Микола Бараненко одружився з Євгенією Олександрівною Святовою, мешканкою м. Сухумі, але за чотири роки шлюб розпався. У зв'язку з цим Бараненко переїхав до м. Гулькавичі, де за сумлінну працю отримав наперсний хрест. Через два роки, перемістившись на посаду другого священика, подав прошення про звільнення зі служби.

Цивільне життя привело Миколу Бараненка до аудиторії Київського лісо-інженерного інституту, який він закінчив 15 квітня 1965 року. Після інституту Бараненко знову вдягнув священицьке вбрання і прийняв престол у Пісочинському храмі.

За два місяці, отримавши добру характеристику, Микола Терентійович подав документи на заочне відділення

Московської духовної академії, яку закінчив 1973 року.

Ще 8 червня 1965 року при поданні документів до академії його перевели з Пісочинської церкви до с. Михайлівка Первомайського району у Троїцький молебний дім.

Митрофорний протоієрей М. Бараненко

Подальший життєвий шлях Миколи Бараненка губиться у великій кількості парафій (15 парафій). Між тим, діяльний, старанний пастир, що самовіддано виконує церковну службу, ніколи не виходив з поля зору єпархіального начальства. Його періодично запрошували у супровід іноземних церковних делегацій, за що, окрім згадуваної нагороди, отримав протоієрейське звання (1969), хрест з прикрасами (1973), палицю (1974), орден Преподобного Сергія III ступеня (1984), митру (1988).

Пісочинцям Микола Бараненко запам'ятався як охайний, з підкреслено шанобливим ставленням до старших священиком. Особливо запав у пам'ять парафіян його зичний голос, благоговійне читання молитов та чудовий спів.

Після того як Петро Власов пошкодив ногу і пісочинці залишились без настоятеля, 7 березня 1973 року єпархіальне управління прийняло рішення про переведення з Мереф'янського Різдвяно-Богородницького молебного будинку протоієрея Миколу Бакая.

Микола Миколайович Бакай народився 4 лютого 1892 року в с. Осиновім Ворошиловградської (Луганської) області в родині селянки та псаломщика (диякона). 1919 року Бакай закінчив Старобільську духовну семінарію, а 1921

Протоієрей М. Бакай

року – пастирські курси. По закінченні курсів 29-річний Бакай 9 січня 1922 року був висвячений у сан диякона, а 16 січня – у сан священика.

Після закриття більшості церков з 1930 по 1942 рік Микола Миколайович працював на різних будівельних роботах ХТЗ, на інших підприємствах Харківщини. У перші воєнні роки служив сторожем.

Під час «булдовщини» Бакай отримав парафію у невеличкому селі на Богодухівщині, де, окрім церковної служби, разом з мирянами працював на завантаженні чорнозему, який гітлерівці вивозили до Німеччини. У жовтні 1943 року під час масового вивезення остарбайтерів його разом з усіма мешканцями села загнали у «телятник» і вивезли, а село спалили. Потрапивши до табору в м. Кохендорг, тяжко працював на різних чорних роботах. У березні 1945 року був визволений американськими військами.

Прибувши на Харківщину у вересні 1945 року, Бакай подає прошення на дозвіл продовжити пастирську службу. За сумлінну працю на пастирській ниві Микола Бакай був нагороджений наперсним хрестом (1958), званням протоієрея (1963), палицею (1968), хрестом з прикрасами (1973).

Прийшовши 7 березня 1973 року до Василівської церкви, Микола Миколайович потрапив до «розбудженого вулика». Церковна двадцятка чинно прийняла нового священика, а от причет наполягав на поверненні вже одужуючого Петра Власова. Саме це непорозуміння породило наказ владики Никодима про призначення Бакая священиком на Ізюмщину

(16 квітня 1973). Згодом, перемістившись у с. Ольшани Дергачівського району, Бакай переніс тяжку операцію, а за два роки потому, у липні 1980 року, відійшов у кращий світ.

Ще у 1921 році Микола Бакай одружився з сільською дівчиною Ганною Сидоренко, але в Голодомор вона померла. З Валентиною Семенівною (1901 р. н.), другою дружиною, Микола Миколайович придбав двох синів, але під час Великої Вітчизняної війни втратив їх. Після смерті чоловіка Валентині Семенівні було призначено пенсію.

Митрофорний протоієрей Л. Мушинський

З середини квітня 1973 року Пісочинська церква залишилась без священика. Лише 27 грудня 1973 року єпархіальне управління прислало на постійне місце досвідченого настоятеля.

Митрофорний протоієрей Леонід Мушинський народився 30 березня 1938 року у с. Цегів Горохівського району Волинської області у родині потомного священика (батько і дід були священиками). Закінчивши Першу Луцьку чоловічу середню школу, вступив до Волинської спеціальної духовної семінарії. По її закінченні архієпископом Волинським і Рівненським Панкратієм (Кашперуком) 19 серпня 1959 року був посвячений у сан диякона, а вже 23 серпня – у сан священика.

Здобувши величезний службовий досвід працюючи у Волинській, Чернівецькій та Кіровоградській єпархіях, де займав священицькі, секретарські (при єпархіальному управлінні) та інші посади,врешті перейшов до Харкова. Зачислив-

Священик М. Чеберя

ши у штат, єпархіальне управління 27 грудня 1973 року призначило його священиком до Пісочинської Василівської церкви. Влітку 1975 року, за потребами управління, Леоніда Миколайовича призначили до церкви м. Золочева, а на його місце було переведено з Пересічанської Архангело-Михайлівської церкви (як покарання за непослух) священика Михайла Чеберю.

Чеберя Михайло Васильович народився 19 вересня 1927 року в с. Кардашевка Диканського району Полтавської області у селянській родині. Закінчив 7 класів середньої школи, але продовжити навчання зашкодила війна. У 1944 році за віком був призваний до лав Червоної Армії, та за станом здоров'я у 1946 році комісований.

У 1950 – 1951 роках служив паламарем і водночас сторожем у Полтавськім кафедральнім соборі. Потім подав прошення на вступ до Київської духовної семінарії. Церковна наука добре давалася Миколі, і він, не вагаючись, вступив до Московської духовної академії. По її закінченні працював над дисертацією на тему «Об основных принципах христианской нравственности». Захистивши кандидатський мінімум, отримав ступінь кандидата богослов'я.

У 1966 році єпископом Полтавським Феодосієм освячений у диякони, того ж року одружився з Людмилою Кузьмівною Сокольніченко, подружжя мало двох дітей.

Сан священика прийняв від архієпископа Харківського й Богодухівського Леонтія в 1969 році.

За старання у церковнослужінні отримав нагороди: камилавку (1969), перснений хрест (1972).

1980 рік. Протоієрей Мушинський виконує вінчальний обряд

Будучи настоятелем Пересічанської церкви, не зміг знайти спільної мови з мирянами, через що 1 червня 1975 року був переведений до Пісочина з пониженням місячного окладу до 200 рублів.

Пройшовши на посаді священика 13 парафій, Чеберя 17 грудня 1975 року врешті знайшов останню обитель – Жихарський Миколаївський храм (подальшу долю Михайла Чебері автор не досліджував).

Повернувшись у грудні 1975 року до Василівської церкви, Леонід Мушинський розпочав діяльну роботу з оновлення храму та його території, не перериваючи богослужінь.

За бездоганну церковну службу 5 березня 1985 року Леоніда Миколайовича призначають благочинним 2-го округу Харківської єпархії (не відриваючи від церковної роботи). З 24 вересня 1990 року по 1991 рік виконує обов'язки секретаря єпархіального управління. 12 травня 1992 року призначений благочинним 5-го округу Харківської єпархії.

Довгий службовий шлях протоієрея Леоніда Мушинського не пройшов осторонь уваги єпархіального начальства, його було нагороджено: набедреником (1962), скуфією (1964), камилавкою (1965), золотим наперсним хрестом (1968), посвячено в сан протоієрея (1970), палицею (1977), хрестом з прикрасами (1982), орденом князя Володимира III-го ступеня (1988), митрою (1992), медаллю «До 2000-ліття Різдва Христового» (2000), медаллю «До 10-річчя Харківського Собору» І-го ступеня (2002), від Міжнародного громадського об'єднання «Козацтво запорізьке» медаллю «За благодійність» з врученням на те грамоти (2006).

В означений проміжок часу митрофорному протоієрею Леоніду Мушинському були вручені й інші грамоти: у 1995, 2000 (по дві грамоти), 2001, 2002 та 2005 роках. Напис на тих грамотах говорить: «У благословення за старанні труди на славу Святої Церкви».

Література

1. Довідник з історії України / 2-ге вид., дороб. і допов. – К.: Генеза, 2001. – С. 340.
2. Иоганн Христофор Фридрих Шиллер. Т. 1: Стихотворения. – Л.: Академия, 1937. – 239 с.
3. Колокола. История и современность / Ред. В. В. Раушенбах. – М.: Наука, 1985. – 304 с.
4. Покровский Д. Словарь церковных терминов. – М.: Рипол, 1995. – 176 с.
5. Полный православный богословский энциклопедический словарь. В 2-х т. / Репринт. изд. – М., 1992. – Т. 1-2.
6. Полякова З. Срок истек // Огонек. – 1927. - №17. – С. 13.
7. Прот. П. Влодек. Закон Божий. Посіб. для неділ. шк. та сім'ї. – Мукачево, 1994. – 406 с.
8. Русские святые. 1000 лет русской святости / Жития собрала монахиня Таисия. – С.Пб.: Азбука, 2000. – С. 743-748.
9. Советский энциклопедический словарь. – М.: Сов. энцик., 1987.
10. Харьков: Кратк. справ. кн. / А. П. Голиков, Г. К. Андреева, И. А. Алферов и др. 2-ге изд, доп. – Х.: Прапор, 1978. – 334 с.
11. Черноморець В. О. Історія слободи Пісочинської. – Х.: Константа, 2005. – 236 с.
12. Шулешова А. Е. Мои воспоминания о прошлых днях работы в тяжелых условиях немецкой оккупации в г. Змиеве (1941 – 1943) / Рукопись. – Х., 1967.

Приватні зібрання Піллуцьких, Мушинського, Д'ячкова.

Архівні документи

ДАХО	АХЄУ
Ф-10, оп. 1, спр. 265	Б-1
Ф-31, оп. 141, спр. 45	Б-3
Ф-31, оп. 141, спр. 46	В-14
Ф-31, оп. 141, спр. 102	П-24
Ф-40, оп. 110, од. зб. 901	С-37
Ф-40, оп. 110, од. зб. 1761	Ч-1
Ф-203, оп. 1, спр. 830	
Ф-845, оп. 2, од. зб. 836	
Ф-845, оп. 2, од. зб. 1066	
Ф-1502, оп. 1, од. зб. 416	
Ф-3858, оп. 3, спр. 133	
Ф-3858, оп. 3, спр. 152	
Ф-3858, оп. 3, спр. 310	
Ф-3858, оп. 3, спр. 1277	

Примітки

1. Василь Великий народився близько 329 року поблизу Кесарії. Архієпископ Кіппадокійський за самовіддане служіння Церкві Христовій, високоморальне чернече життя, письмові труди і благодійність зачислений до сонму святих.

2. Ця тема більш повно висвітлена в книзі В. О. Черноморця «Історія Пісочинської слободи».

3. О. Іоанн Кронштадтський (19.10.1829 – 20.12.1908) – багаторічний настоятель Андріївського собору в Кронштадті. Великого провидця і цілителя пов'язували дружні стосунки з харківським купцем П. П. Рижовим. Під час одного з приїздів у рижовській дачі до нього за благословінням прийшло 100 тис. чоловік, по 7 - 8 тис. щоденно.

   Перед кончиною він пророкував про майбутнє Росії: «Кайтесь, кайтесь, – взывал с амвона, – приближается ужасное время, столь опасное, что вы представить себе не можете...», – він мав на увазі повалення царизму та прихід до влади більшовиків.

   Біографічний пошук: Чудового ранку 11 червня 1890 року з дачного будинку поміщика Рижова вийшов літній чоловік зодягнений у чорну ризу і в супроводі великої кількості різного за соціальним станом люду впевненою швидкою ходою попрямував до Пісочинського Василівського храму. Не дивлячись на свої шістдесят два роки він мав вигляд сорокарічного чоловіка з майже по-юнацькому свіжим, підкорюючим сумирністю і добротою обличчям. Зовні він був схожий на сільського священика, котрий щоденно проводив свій час десь у садку або ж на пасіці.

   У його мові зовсім не було тієї мистецької прихованої фальші, до якої вдавалася більшість людей, намагаючись сподобатись оточуючим. Його манера спілкування була настільки вражаючою, що сторонній подорожній одразу міг би виділити серед натовпу цю неординарну особу, віддалено схожу на старця Зосима з «Братів Карамазових» Достоєвського.

   Ті, хто його супроводжував, по черзі протискувались до нього і, простягши руку або ж підставивши голову, просили благословення. О. Іоанн, не зупиняючись, доволі голосно і спокійно читав молитви. А інколи за запрошенням встигав зайти до чиєсь оселі, щоб прикласти свою правицю до чола страждениого.

Побувавши тоді ж у цілителя, харківський поет Василь Іванов у своєму вірші написав:

В грубый век безверья, низменных страстей,
В век, когда застыло сердце у людей,
В век, когда во мраке грязи и крови
Угасает солнце правды и любви, -
В этот век ужасный Бог с своих небес
Дух нам обновляет силою чудес...
Чудо – перед нами... Скромный иерей
Силою молитвы пламенной своей
Исцеляет ближних от недугов злых,
С верой умоляя Господа о них...
От палат роскошных до убогих хат
Про него рассказы чудные звучат...
Если кто страдает, - всяк к нему идет,
И за всех страдальцев он молебен шлет...
Даже те, кто веру в Бога потерял,
Он своей молитвой к вере обращал...
Пусть же, пусть же долго он средь нас живет
И свои молитвы за несчастных шлет!..
Пусть он всех болящих телом и душой
Исцеляет верой крепкой и живой!..
Помолись, наш пастырь, помолись за нас,
Чтобы пламень веры в сердце не угас!..
Научи молиться нас – больных душой,
Обнищавших сердцем в этой тьме ночной!..
Силой веры, силою любви
Всем, забывшим Бога, душу обнови!..

4. Тихонівці – похідне від Тихон (Белавін Василь Іванович, 19.01.1865 - 25.01.1925, народився в м. Торонець Псковської губ. Закінчив Псковську духовну академію). Побутова назва православної церкви після 1917 року. Інші назви – Патріарша церква, Старослов'янська церква. Тихонівці – віруючі прибічники патріарха Тихона, дотримувались старих церковних канонів і не приймали нововведень інших церковних течій (одруження ієрархів, новий календар тощо). Протягом тривалого часу тихонівці зазнавали переслідувань з боку більшовицької влади.

5. Обновленці – загальна назва прихильників течії в середині Руської православної церкви, що відділилися протягом 1917 року. Ця частина духовенства спочатку була вороже налаштована до нової влади, але потім змінила свої погляди, почала пристосовуватись до політичних обставин. Обновленці не були суцільною течією, з них у 1922 році виокремилось кілька груп: Жива церква, Церковне відродження та ін. Ці групи відрізнялись одна від одної планами реорганізації церкви. Обновленці також мали на меті ввести свої зміни в церковну програму, але не чіпаючи основних питань: віросповідання, обрядових, побутових та управлінських. Після Великої Вітчизняної війни обновленське духовенство почало повертатись до патріаршої церкви і в 1944 році самоліквідувалось.

6. Жива церква – церковна структура, що існувала в Україні у 1920 – 1930-х роках. У травні 1922 року в Москві за ініціативи ГПУ було створено альтернативне до Тихонівського церковне управління. Фундаторами Живої церкви стали протоієрей О. І. Введенський, єпископ Антоній (Грановський) та Леонід (Скобєєв). В Україні Жива церква виникла 25.10.1923 року на Соборі в Харкові, де було проголошено утворення нової церкви. Очолював нову церкву митрополит Пимен, що був зв'язаний з ГПУ. ГПУ надавало щомісячну допомогу й оплачувало окремі її заходи. Після досягнення угоди з тихонівським митрополитом Сергієм (Старгородським) (1927 р.) інтерес до Живої церкви зник. У 1943 році Жива церква припинила своє існування в Україні.

7. У даному випадку те саме, що й шибеник

8. Крамаренко – один з правладних представників українських націоналістів.

9. Озирис – у грецькій міфології цар мертвих.

10. Клирос – місце у церкві, де знаходиться хор (півча). У даному випадку балкон.

11. Амвон – підвищення перед царськими воротами.

12. Солей – підвищена частина підлоги перед іконостасом. Визначена частина солей знаходиться напроти царських воріт, а на її закінченні (обабіч) знаходиться клирос.

13. Дещо з історії церкви могло зберігатись в архівах Білгородської єпархії або ж С.-Петербурзьких замовниках. Але з розпадом Радянського Союзу з цього питання виникли неабиякі ускладнення.

14. Стихар – довге вбрання служителів церкви.

15. Чорна плисова скуарва (скуфія) – фіолетова або синя оксамитова шапочка, відзнака білого духовенства.

16. Набедреник – частина церковного обладунку священика у вигляді парчевого прямокутника, що носять на боці нижче поясу.

17. Холодильником називали площадку, де, обкладені льодом, зберігались продукти харчування.

18. ЕУ (рос.) – єпархіальне управління.

19. Планида – доля.

Зміст

Публіцистичне видання

Віталій Олександрович ЧЕРНОМОРЕЦЬ

ПІСОЧИНСЬКИЙ СВЯТО-ВАСИЛІВСЬКИЙ ХРАМ

В авторській редакції

Набір *В. Даниленко*
Верстка *О. Голоденко*
Коректура *О. Голоденко*

Видання українською мовою

Підписано до друку 02.07.2007 р. Формат видання 60х80 1/16. Друк RISO.
Папір офсетний 80 г/м2. Гарнітура «Times». Ум.-друк. арк. 3,43.
Наклад 500 прим. Ум.-вид. арк. 2,75. Зам. №201.

Видавництво Курсор.
Україна, 61057, м. Харків, пров. Театральний, 11/13. т. (057) 714-38-74.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи
серія ДК №21 від 24.03.2000 р.

Віддруковано ТОВ СУПП «Бруксафоль-Курсор Фолієн».
Україна, 61057, м. Харків, пров. Театральний, 11/13,
т. (057) 706-31-73.

Черноморець Віталій Олександрович
народився в 1949 році у м. Харкові.
Після строкової служби закінчив
Мінську військову школу, служив
на посаді заступника командира
дивізіону з технічної частини.
Після виходу з лав армії працював
у народному господарстві.
Протягом усього життя захоплювався
старовинною історією, літературою,
образотворчим мистецтвом.
Член Всеукраїнської спілки
краєзнавців та клубу «Краєзнавець».
Член конгресу літераторів України.
Бере активну участь у наукових
краєзнавчих конференціях.
Має публікації у міській
та столичній пресі. Є автором книги
«Історія слободи Пісочинської».

видавництво
курсор
історія культура освіта